

ACHTSTE HOOFDSTUK.

Vervoer van gewonden.

Boer Deraedt, die dicht bij Eessen woonde, had niet willen vluchten. Met zijn vrouw bleef hij op de hoeve. En als deze in de strijdlinie zou komen, kon hij zich in den grooten, schoongemaakten beerput verbergen en beschermen.

En de Duitschers bezetten de streek, drongen in huizen, herbergen, op hofsteden, eischten eten en drinken, requireerden wat van hun gading was en verbreidden schrik en angst....

En weldra begonnen de vijandelikheden. De kanonnen bulderden, spuwden bommen, die vervaarlijk boven het dorp zweefden en met vreeselijk geweld openbarstten.

Baas Deraedt en zijn vrouw vluchtten haastig in den kelder, waar arbeiders en burens ook een schuilplaats zochten.

De gewelven, de grond, de muren daverden van 't gedonder, en, als de boer eens even door het gat naar buiten blikte, zag hij den akeligen, rooden gloed van brand.

De vrouwen baden en weenden en berouwden het met hevige woorden, dat ze niet bijtijds waren gevlucht.

— Zwijg!... vermaanden dan sommige mannen.

Moesten de Duitschers ons hooren, wie weet wat er nog gebeuren zou! Ze weten niet dat we hier zitten!

Overal in de streek de droevigste tooneelen! Karren met vluchtelingen.... massa's grijsaards, mannen, vrouwen, kinderen, beladen en bepakt, niet wetend waarheen aan 't gevaar te ontkomen.

Te Merckem lag een meisje voor de deur van haar huis getroffen door een kogel. Ze kroop binnen en riep: „Vader ik heb gansch men leven neerstig gewrocht”. Dan gaf ze den geest in de armen van den bedroefden man. Wat verder zat een moeder wanhopig te kermen bij 't lijk van haar zoon.... Men schreeuwde elkaar vreeselijke verhalen van Cortemarq en Handzame toe. En doodsangst joeg de menigte heen. Mannen, vrouwen met kinderen schoven langs huizen, hagen, doken zich achter boomen voor de shrapnells en obussen....

Eenige dagen verliepen met dat krijgsgewoel.... 't Was hier de strijd om Dixmuiden, zooals verder die om den Yzer-overgang en nog Noordelijker om Nieuwpoort woedde.

't Leven in den put van Deraedts hoeve werd onuit-houdbaar. 't Voedsel was op, 't gevaar werd grooter. 't Was een davering nacht en dag. De lucht werd on-verdragelijk....

— We moeten weg, zei Deraedt. Morgen vroeg vertrekken we.

Anderen maakten tegenwerpingen. Men zou in den dood loopen, in de bommen en kogels.... om in de handen van wreede Duitschers te vallen.

— Hier sterven we ook, hernam de boer. Ik vertrek! Er kome van, wat er wil....

— En Antoon, die in al dat gedonder is! jammerde de moeder.

Bazin Deraedt was een kloeke, schoone Vlaamsche vrouw, vroom, rechtschapen, vol gevoel.

Ze dacht niet zoozeer aan eigen gevaar, ze was alleen bekommerd om haar zoon en om de meisjes, die ergens in den vreemde doolden. Zij had haar man niet willen verlaten.... voelde nu toch spijt, dat ze gebleven was.

Aan Antoon vooral dacht ze....

O, God, was dit nu de oorlog, waarvan ze veel gehoord en gelezen, maar nooit al den gruwel vermoed had! En Antoon stond daar midden in.... haar geliefde zoon, hij was blootgesteld aan die bommen, die kogels.... Hij lag misschien daar aan de Yzer te kermen en om haar te roepen en zij kon niet naar hem heen, hoe dichtbij wellicht hij ook was.....

— O, God, wat kan het menschdom wreed zijn! riep ze soms in haar zoeken naar de schuldigen van dit onheil....

Zij, de zachte, goedige vrouw, die in haar leven zoo veel verbloemd en zooveel vergeven had, die altijd vergoelijkte 't kwaad van anderen, die nimmer zich mengde in kwaadsprekerij, ze vervloekte nu soms in de bitterste woorden de Duitschers, die het vreedzaam bestaan van haar volk zoo wreed hadden verstoord.

Moeder Deraedt wilde haar man volgen en morgen dezen gruwelijken put verlaten.... En eindelijk besloten allen mee te gaan.

't Was een lange, vreeselijke nacht.... Deraedt, die als naar lucht hapte bij den keldermond, zag

het rood der vlammen en hoorde duidelijk bajonet-gekleetter....

Hij huiverde van al dat afgrijselijke, van 't bloed-vergieten, daar in zijn omgeving.... hij snikte soms om zijn zoon, bad dan weer, en hijgde naar den morgen....

Kinderen kreunden onrustig in hun slaap. Moeders bogen zich over hen, zuchtend en weenend.... Van enkele kinderen was de vader in den strijd daarbuiten...

En de morgen kwam met een zachte schemering...

Een laatste homp brood werd onder de vrouwen en kinderen verdeeld....

— Nu gaan we, zei boer Deraedt.

Hij vermande zich om kalm te blijven. Hoe zou echter de ontmoeting met de Duitschers zijn? Zoo-veel burgers waren in koelen bloede gedood.

Maar de landman wilde het voorbeeld aan de anderen geven.

Hij klom 't eerst naar buiten.

Plots werd hij vastgegrepen en zag hij het grimmig gelaat van een Duitscher.

— Was ist das? kreet de militair....

— We zaten daar verborgen, antwoordde de boer. Zie er zijn er nog veel....

De soldaat riep een officier. Deraedt hielp de anderen naar boven.

De overste snelde toe.

— Wie zijt gij? vroeg hij barsch.

— De boer van deze hoeve....

— En die?

— Mijn vrouw, geburen en werkvolk. We waren daar verborgen voor 't gevaar.

— Spionnen?

— Maar mijnheer, hoe zouden wij kunnen spioneer als wij in dien kelder zitten....

Op eenigen afstand knalde een geweer.¹⁾

— Hoor! riep de officier.... Ze schieten! Er zijn weer franc-tireurs.... Gij zijt ook franc-tireurs!

— Wij mijnheer? vroeg Deraedt. Dat schot is toch ver van hier afgegaan. Tast ons af, of we wapens hebben....

Eenige soldaten fouilleerden de mannen, maar zelfs geen mes werd gevonden.

— Ja, veel franc-tireurs in België! herhaalde de officier de onzinnige, lasterlijke beschuldiging, sedert 't begin van den oorlog geuit en verbreid.

— Och meneere, om de liefde Gods, doe men man toch niets! smeekte vrouw Deraedt. Ie en heeft en niets misdaan.... Ie zou niet schieten.... ie heeft geen wapen, ge hebt het zelf gezien.... O, om de liefde Gods laat hem toch gaan.

— Zijt gij de boer? hernam de overste.

— Ja.

— Hebt ge paard en wagen?

— Ja.... Twee paarden loopen daar in de wei... vier liggen er al dood geschoten....

— Goed! Gij hier blijven, de anderen vertrekken.

— Maar ik heb niets misdaan, mijnheer....

— Neen, neen....

Vrouw Deraedt viel op de knieën en stak smeekend de handen op.

— O, meneere, riep ze schreiend, ontnem me

1) Het spreekt van zelf, dat wij hier aan geen fantasie doen, maar naar waarheid verhalen.

toch men man niet.... ie is zoo goed.... ie en heeft niets misdaan.... O, bij de passie Onzes Heeren,.... laat ons toch te gare gaan....

De officier maakte een ongeduldige beweging.

— Uw man zal geen kwaad geschieden, antwoordde hij.

Maar de boerin begreep hem niet en vervolgde snikkend:

— O, heb toch deernis met mij... en mijn kinderen! Waarom mijn man gevangen nemen, ie en heeft geen kwaad gedaan.... ie zou niet schieten.... ie heeft geen wapen.

— Zeg haar, dat ge gewonden moet vervoeren en dan weer vrij zijt!.... gebod de officier tot den boer.

— Ik word dus niet gevangen gehouden!

— Neen, gewonden vervoeren en dan vrij!

— Vrouw, sta op, riep de boer geruster plots, ik word niet gevangen genomen.

— Mag je mee gaan....

— Ik moet gewonden vervoeren en dan ben ik vrij....

— Dan blijf ik bij je....

— Dat mag niet....

— Ik wil.... ja, ik wil....

De boerin sprong recht en met fonkelende oogen keek ze den overste aan en sprak met vaste stem nu:

— Meneer, ik vrees ook geen gevaar, ik zal men man helpen.... ik wil niet weg van hem!

— Al die anderen voort! gebod de officier.

Hij riep eenige soldaten en sprak eenige woorden tot hen.

— Komt mee! zei een der militairen. En zachter voegde hij er bij: Geen schrik hebben.... Ik zal u uit de vuurlijn brengen en dan zijt gij vrij....

— Maar ik ga niet mee, ik blijf bij men man! riep vrouw Deraedt.

De boer zag 't grimmige gelaat van den overste en zei snel tot zijn echtgenoot:

— Wees nu redelijk.... Als die officier kwaad wordt, schiet ie jou of mij misschien dood.... Ga met de anderen mee en wacht me te Brugge bij nicht Leonie.... Ik zal daar komen..... Peins aan onze kinderen en werk niet tegen!..... God zal ons genadig zijn!

De boerin bood geen weerstand meer. Ze kuste haar man en zei ontroerd: „God beware je en ons allen.... Tot weerziens dan.... Ja, ik moet gehoorzamen....”

Ze volgde de anderen, die door de militairen weggeleid werden.

— Span uw wagen in! gebod de officier.

Het moest een wagen met een huif zijn.

Deraedt ving de schuwe paarden op...., de arme dieren waren onrustig door al dat gedonder der kanonnen, 't gezoef der bommen en 't gehuil der kogels....

Maar toen ze de hand van hun meester gevoelden, werden ze kalmer.

De landman zag vier paarden en veel zijner koeien dood in de weide liggen, getroffen door bomscherven of kogels. Op 't erf waren Duitschers zijn varkens aan 't slachten; op een ladder tegen de schuur hing een opengesneden rund.

Maar Deraedt moest zwijgen en stille zijn.... De Duitschers waren op zijn hofstede de meesters.

De wagen was aangespannen. Eenige soldaten kropen er op.

— We zullen u den weg toonen, zeiden ze.

De boer moest de paarden mennen.

't Was een gevaarlijke weg, dien hij met zijn voertuig afleggen moest.... Deraedt sidderde van angst. Bij 't huilen en barsten van bommen werden de paarden schichtig en een vaste hand was er noodig om ze in bedwang te houden.

Maar de weg leidde dan verder van de strijdlinie af, tot de wagen stilhouden moest op een hoeve, welke tot ambulance ingericht was.

— Heere God toch! kreet de landman.... Plots zag hij gewonden.

Men voerde ze aan op berries, in auto's, op wagens...

Bloedstrepen vlekten 't gras.... bloed lag op de steenen voor de woning, op den drempel der deur.... Gekerm klonk.... soms een angstgil, een scherpe smartkreet....

Gewonden met bloed bedekt.... gewonden onkenkelijk geworden.... Jonge mannen, verbrijzeld, geschonden, verminkt....

Borst, buik, rug opengescheurd, 't wezen een roode vlek, waarin de mond zwart gaapte.....

Jonge kerels met afgeschoten arm of been....

— Heere God toch! kloeg Deraedt... Is dat oorlog?

Plots dacht hij aan zijn zoon.... De tranen sprongen hem in de oogen....

Men droeg mannen naar buiten.

— Dood, zei een soldaat....

Deraedt volgde met 't oog de berrie's.... Ginds waren burgers een grooten kuil aan 't delven....

— Een graf.... mompelde de boer. Heere God toch, hoe wreed.... hoe duivelsch wreed!... Is dat oorlog?... O, men arme jongen! Is dat al ginder ook zoo?.... En waarom niet?.... Moeder, 'k ben blij, dat je weg zijt!

Maar nog meer huiverde hij....

Op een wan droegen soldaten een bloedige massa weg..... Deraedt zag armen en beenen..., roode stompen.... Een gruwelijke walg kwam bij hem op...

De man wendde zich om....

— Heere God! snikte hij. Is dat oorlog?.... O, wat een duivelsche wreedheid toch!.... En die jongens zijn ook iemands zonen of ze hebben vrouw en kinderen!.... Wat zijn de menschen toch wreed!....

En al maar door kwamen gewonden aan.... Daar binnen werkten de dokters met hun vlijmende mesjes, hun scherpe zaagjes, hun fijne boortjes, met al hun schrikwekkend gerief....

Een zure lucht kwam uit de deur....

Had hij toestemming gekregen, Deraedt zou toch het huis niet hebben durven binnentreden, want 't leek hem een afgrijselijk hol van wreedheid toe, al stond op het dak de heilige vlag van 't Roode Kruis!

En datzelfde gebouw was voor eenige maanden een vreedzame boerenwoning, waar de baas zijn arbeid regelde en verdeelde en 's avonds God dankte voor den gelukkigen dag, een van zwoegen en zweeten toch!

Maar nu

En dat alles door den wil van menschen!

— O, Duitscher wat zijt ge begonnen ! mompelde de man.... En hoe slaat ge in uw eigen kracht.... Al die arme jongens.... Zie toch eens.... de kloekheid van uw land!.... En de onze! Waarom moest ge de onze in uw wreedheid sleuren, in uw vervloekten, vervloekten oorlog!.... O, Antoon toch.... Je zijt daar ook bij.... Wat ben ik blij dat moeder weg is, dat zij het niet ziet!....

Maar Deraedt moest heen.... en hij was er blij om.

Op zijn wagen werd stroo gelegd.... En daarop bracht men gewonden.... Jonge mannen, gelaat, handen of beenen omwonden of bijna geheel in linnen gepakt. Ze lagen roerloos of kreunden stil....

Deraedt zette de paarden aan.... Hij moest naar Ghistel....

En 't was als bij Gezelle's begrafenisstoet:

„Traagzaam trekt de witte wagen
door de stille straten toen,
en 't is weenen en 't is klagen,
dat ze bin' de wijte doen....

Stap voor stap zoo gaan de peerden,
traagzaam, treurig, stille en stom,
en zij kijken of 't hun deerde
dikwijls naar hun Meester om....

„Traagzaam rijdt en rolt de wagen,
treurig door de strate voort,
en 't is krijschen en 't is klagen,
dat men onder 't dekzeil hoort.

Stap voor stap zoo gaan de peerden,
ziende naar hun meester om,

stap voor stap, alsof 't hun deerde,
traagzaam, treurig, stille.... en stom!"

Ook andere boeren moesten gewonden vervoeren,
en op den landweg was het een allerdroevigste stoet
van huifwagens met verbrijzelde mannen....

En elders schreven in veiligheid vertoevende mannen,
dat Duitschland voor de beschaving en den
vrede streed.

A. HANS

AAN

DE YZER



Uitgever
Lodewijk Opdebeek Antwerpen

AAN DE IJZER

DOOR

A. HANS



L. OPDEBEEK, UITGEVER
ANTWERPEN

- 1919 -

A. HANS

A L'YSER

(ILLUSTRE)



Prix : DEUX FRANCS

IMPRIMERIE NATIONALE L. OPDEBEEK, ANVERS

A L'YSER

par A. HANS



Imprimerie Nationale L. OPDEBEEK, Anvers

— Des espions ?!

— Mais, monsieur, comment pourrions-nous faire de l'espionnage en étant blottis dans cette citerne ?...



Le Maréchal Foch.

Un coup de feu retentit tout proche.

— Ecoutez ! dit l'officier... On tire ! Ce sont des francs-tireurs... vos compagnons !

— Nous serions des francs tireurs ? dit Deraedt. Fouillez-nous et persuadez-vous que nous n'avons pas d'armes...

On fouilla les malheureux, mais on ne trouva même pas un couteau.

— Il y a beaucoup de francs-tireurs en Belgique ! reprit l'officier, répétant ainsi l'accusation inique et insensée, propagée depuis le début des hostilités.

— Oh, monsieur, ne faites pas du mal à mon mari ! suppliait la femme Deraedt. Il n'a posé aucun acte hostile... Il n'a pas tiré... il n'est pas armé, vous avez pu le constater... Laissez-le...

— C'est toi le fermier ? reprit l'officier.

— Oui.

— Tu as cheval et voiture ?

— Oui... Deux de mes chevaux courent là-bas dans la prairie... Quatre autres ont été tués par les bombes...

— C'est bien ! tu restes ici, les autres peuvent partir.

— Mais je n'ai rien fait, Monsieur...

— Tu resteras, dis-je.

La femme Deraedt tomba à genoux et leva les mains, suppliant :

— Oh, Monsieur, ne m'enlevez pas mon mari... il est innocent... Ayez pitié !... laissez-nous partir ensemble...

L'officier fit un geste d'impatience.

— Il ne sera fait aucun tort à votre mari, dit-il.

Mais la paysanne ne le comprit pas et elle continua en sanglotant :

— Ayez pitié de moi et de mes enfants ! Pourquoi saisissez-vous mon mari... il ne vous a fait aucun tort... il n'a pas tiré... il n'a pas d'arme...

— Dis-lui que tu dois transporter des blessés et que tu seras remis en liberté !... ordonna l'officier au fermier.

— Je ne serai donc pas fait prisonnier ?

— Non, tu transporteras des blessés et tu pourras t'en aller après !

— Femme, relève-toi, dit le paysan plus calme. Je ne suis pas prisonnier !

— Tu peux m'accompagner ?...

— Je dois transporter des blessés après quoi je serai remis en liberté...

— Alors je reste avec toi...

— Cela ne se peut pas...

— Je le veux... je ne partirai pas...

La fermière se releva et regardant l'officier en face, elle dit d'une voix ferme :

— Je ne crains pas le danger, Monsieur, j'aiderai mon mari... je ne le quitterai pas !

— Que ces gens s'en aillent ! ordonna l'officier.

Il appela quelques soldats et leur dit quelques mots.

— Venez ! dit un des militaires, soyez sans crainte. Je vous conduirai hors de la ligne de feu et vous serez libres...

— Mais je ne m'en vais pas, je reste avec mon mari ! cria la fermière.

Deraedt vit la mine furieuse de l'officier et s'approchant de sa femme, il dit vivement :

— Sois raisonnable... Si l'officier se fâche il est capable de tuer un de nous... Pars avec les autres et attends-moi à Bruges chez la cousine Léonie... J'y serai vite...

Songé à nos enfants et ne fais pas d'opposition !

La fermière ne fit plus d'objections. Elle embrassa son mari et dit d'un ton ému : « Adieu et que Dieu nous soit clément... je dois obéir... »

Et elle suivit les autres que des militaires accompagnaient.

— Prépare ton attelage ! ordonna l'officier.

Il fallait une charrette à banne.

Deraedt saisit les chevaux qui étaient tout épeurés par le fracas du canon et le bruissement des bombes et des balles.

Mais lorsqu'ils sentirent la main du maître, ils se calmèrent.

Quatre de ses chevaux et de nombreuses bêtes à cornes gisaient morts dans la prairie. Des Allemands crénaient un de ses porcs ; et

à une échelle adossée à la grange étaient suspendus des pans de viande.

Mais Deraedt devait se taire et se maîtriser.. Les Allemands étaient les maîtres de sa ferme...

L'attelage étant prêt, quelques soldats y prirent place.

— Nous te montrerons le chemin, dirent-ils. Le fermier conduisait.

C'était un trajet dangereux qu'il avait à faire.. Deraedt tremblait de peur. Les chevaux étaient craintifs à cause des explosifs qui éclataient de toutes parts et on éprouvait maintes difficultés pour les maîtriser.

Mais le chemin quitta bientôt la ligne de feu et on s'arrêta soudain devant une ferme transformée en ambulance.

— Mon Dieu! s'exclama le paysan en voyant une foule de blessés.



Le roi Albert et le maréchal Joffre dans un village derrière le front.

On les apportait sur des brancards, sur des chariots, dans des autos...

Des filons de sang maculaient l'herbe... le parvis et le seuil de la maison... On entendait des gémissements... des cris d'angoisse, de douleur...

Des blessés étaient couverts de sang... méconnaissables... des jeunes gens étaient brisés, défigurés, mutilés...

— Est-cela la guerre, Seigneur ? gémit Deraedt.

Et il pensa soudain à son fils... Des larmes lui jaillirent des yeux...

On sortait des hommes...

— Morts, dit un soldat...

Deraedt suivit les brancards des yeux... Un peu plus loin des civils creusaient une grande fosse...

— Un tombeau... murmura le fermier. Que c'est cruel et horrible... Oh, mon pauvre fils ! Vois-tu aussi ces scènes atroces et terrifiantes ?.. Et pourquoi pas... Oh, femme, que je suis heureux que tu sois partie !..

Mais sa terreur augmenta...

Des soldats transportaient une masse sangnolante sur un van... Deraedt vit des bras et jambes fraîchement sectionnés. Une profonde aversion l'envahit... Il détourna les yeux...

— Oh, malheur ! sanglota-t-il. Quelles abominables cruautés !... Que diraient donc les parents, les femmes ou les enfants de ces infortunés s'ils étaient témoins de ces scènes poignantes et écœurantes !..

Il n'y avait aucune trêve, les blessés affluaient sans relâche... Et à l'intérieur les chirurgiens ne cessaient de manœuvrer le bistouri, les petites scies, les sondes...

Si on l'y avait autorisé, Deraedt n'aurait pas osé pénétrer à l'intérieur de cet antre de dépeçage, qui lui paraissait être affreux quoique le drapeau sacré de la Croix-Rouge flottât sur le toit de la maison !

Et cette habitation était une ferme paisible, il y a quelques mois, où le travail était réglé et réparti et où, le soir venu, on rendait grâce à Dieu pour l'heureuse journée !

Mais maintenant...

Et tout ce qui passait n'émanait pourtant que de la volonté humaine !

— Qu'as-tu fait Allemagne ! murmura Deraedt... Et quels coups te portes-tu par ricochet... Que reste-t-il de la jeunesse de ton pays et de la nôtre ! Pourquoi as-tu entraîné nos malheureux fils sur cette pente néfaste !.. Oh, Antoine, mon fils, tu te bats également dans ce bouleversement général...

Mais Deraedt dut partir... et il n'en fût pas fâché.

On fit une couche de paille sur la charrette et on y posa des blessés... C'étaient pour la plupart des jeunes gens dont les bras, les jambes ou la tête étaient couverts de pansements. Ils gisaient inertes ou gémissaient en silence...

Deraedt aiguillonna les chevaux... Il devait aller à Ghistel...

effroyable. Pour se guider dans la recherche de cette inexprimable souffrance, les sauveteurs accourus vers l'endroit d'où semblait provenir l'appel désespéré ne purent que suivre les traces sanglantes imprégnant le plâtras.

Fouillant les décombres, ils virent soudain apparaître le corps horriblement broyé d'un petit soldat : la tête n'était plus qu'une bouillie sanguinolente ; le ventre ouvert par un énorme éclat d'obus laissait à nu les intestins déchiquetés. Et comme les sauveteurs achevaient de dégager le malheureux, un dernier râle d'agonie mit fin à son martyre.

A demi-fou, incapable de supporter davantage l'atroce spectacle, un des assistants s'élance vers la porte que paraît garder impassible un fusilier marin en faction. Il est immobile contre le mur, la tête un peu inclinée sur l'épaule, le buste légèrement fléchi prenant appui sur le fusil planté droit entre les jambes. Celui qui fuit ce lieu d'épouvante a heurté la crosse de l'arme. Alors, derrière lui, le corps du fusilier marin s'abîme sur le sol avec un grand bruit sourd : le factionnaire n'était qu'un cadavre.

Près de lui, parvenus à se dégager des débris qui les recouvraient, deux soldats se sont traînés jusqu'au mur, dans une mare de sang. L'un d'eux à une jambe arrachée, l'autre un bras sectionné à hauteur de l'épaule. Ils gémissent plaintivement. Suffoqué par les sanglots qu'il s'efforce de retenir, un officier s'est approché des pauvres diables et tâche de les reconforter par quelques mots d'espoir :

— Encore un peu de courage, mes amis ; le médecin va venir ; il est si occupé.

Et tandis que l'officier se détourne, croyant cacher les larmes qui jaillissent malgré lui, l'homme au bras mutilé laisse tomber ces mots résignés :

— Bien sûr qu'il doit avoir de l'ouvrage, le docteur. On attendra son tour, mon capitaine ; il ne faut pas pleurer...

Sans une plainte désormais, les deux soldats resteront là, stoïques, tâchant de calmer la fièvre qui petit à petit les dévore, en buvant tour à tour au goulot d'une bouteille de vin demeurée intacte par miracle.

Un peu plus tard, hanté d'une idée fixe, le manchot s'en ira, de ses dernières forces rassemblées, rechercher son bras perdu dans le tas de décombres voisin. Et dans le délire qui monte, on l'entend répéter avec obstination, sa main valide crispée sur le membre mutilé : « Les Boches ne l'auront pas ! Les Boches ne l'auront pas ! »

* * *

On ne saura jamais par quels prodiges de dévouement on parvint à secourir les blessés. Parmi les victimes figurait malheureusement le Dr Thielen, un brave s'il en fût, qui, fait prisonnier des Allemands à Eppegem, était parvenu à s'échapper et, depuis quelques jours, à peine, avait rejoint le 2^e chasseurs à l'Yser. Le

Dr Hendrickx fut donc à peu près seul à soulager les plus horribles souffrances, en attendant que l'ambulance demandée vint tirer les blessés de cet enfer. Il fut tout seulement sublime, se prodiguant jusqu'à la nuit pour arracher à la mort les proies sanglantes qu'elle guettait.

Sur Dixmude, le bombardement sévissait toujours, inlassable. L'incendie faisait rage. Des obus sans cesse pleuvaient autour de l'Hôtel de Ville en ruines, menaçant à tout instant d'ensevelir les derniers survivants.

Avec l'aide de quelques sauveteurs héroïques,



le Dr Hendrickx descendit alors les blessés dans les caves de l'antique édifice, où l'on découvrit, plus mort que vif, le vieux concierge du bâtiment, qui s'y était réfugié dès que retentirent sur la ville les premiers coups de canon.

Dans la nuit enfin, après des heures d'angoisse inexprimable, une ambulance anglaise traversa les rues de Dixmude en flammes, et sous la rafale persistante des obus, parmi les ruines amoncelées, dans le rouge décor des incendies, vint à l'Hôtel de Ville emporter jusqu'au dernier blessé et mettre fin à d'innombrables supplices.

Quelques semaines plus tard, comme si l'horrible tragédie n'avait été qu'un mauvais rêve